

Ref 28

Fråga om en nämnd vid prövningen av en familjs rätt till försörjningsstöd får beakta bidrag som familjen gått miste om på grund av att en gymnasieungdom som är 18 år gammal har haft ogiltig frånvaro från sin gymnasieutbildning.

4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453)

Högsta förvaltningsdomstolen meddelade den 6 maj 2024 följande dom (mål nr 6405-22).

Bakgrund

1. Den som inte kan tillgodose sina behov själv eller få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av kommunen för sin försörjning (försörjningsstöd).

2. Föräldrar ska svara för underhåll åt sina barn. En förälders underhållsansvar för barn i hushållet ska beaktas vid bedömningen av rätten till försörjningsstöd. Underhållsskyldigheten för ett barn kvarstår även efter att barnet har fyllt 18 år – dock längst till dess barnet fyller 21 år – under förutsättning att barnet går i skolan.

3. J.H. har under perioder sökt och beviljats försörjningsstöd. I slutet av april 2021 ansökte hon, för sig och för sin hemmavarande son, om försörjningsstöd avseende maj månad.

4. Sonen, som vid tidpunkten för ansökan var 18 år gammal, gick i gymnasiet men på grund av ogiltig skolfrånvaro hade hans studiebidrag inte betalats ut. Det indragna studiebidraget hade i sin tur lett till att Försäkringskassan hade beslutat att J.H. inte längre var berättigad till bostadsbidrag eftersom barn som fyllt 18 år och som inte får studiehjälp inte räknas in i bidragshushållet och bostadsbidrag till hushåll utan barn inte lämnas till en försäkrad som har fyllt 29 år.

5. Arbetsmarknads- och socialnämnden i Malmö kommun beviljade bistånd men tog i beräkningen upp en s.k. fiktiv inkomst motsvarande de uteblivna studie- och bostadsbidragen, vilket innebar att försörjningsstödet reducerades med motsvarande belopp. Som skäl för beslutet angavs att en person, innan han eller hon har rätt till försörjningsstöd, är skyldig att söka andra former av bidrag och att det följde av nämndens riktlinjer att när en skolungdoms frånvaro från skolan har lett till minskad inkomst av studiebidrag och socialförsäkringsförmåner, familjens försörjningsstöd bör minskas med motsvarande summa.

6. J.H. överklagade nämndens beslut till Förvaltningsrätten i Malmö som förklarade att hon hade rätt till ytterligare ekonomiskt bistånd för maj månad motsvarande uteblivet studiebidrag och bostadsbidrag. Enligt förvaltningsrätten hade nämnden inte haft fog för att reducera biståndet med de bidrag som uteblivit till följd av sonens skolfrånvaro.

7. Nämnden överklagade till Kammarrätten i Göteborg som avlog överklagandet. Det fanns enligt kammarrätten inget som tydde på att J.H. brustit i sitt ansvar för sin och barnets försörjning. Att det hemmavarande barnets frånvaro från skolan fått konsekvenser för bidragen hade därmed, enligt kammarrätten, inte någon självständig betydelse vid bedömningen av J.H:s rätt till försörjningsstöd.

Yrkanden m.m.

8. *Arbetsmarknads- och socialnämnden i Malmö kommun* yrkar att nämndens beslut ska fastställas.

9. *J.H.* har inte yttrat sig.

Skälen för avgörandet

Frågan i målet

10. Frågan i målet är om nämnden vid prövningen av en familjs rätt till försörjningsstöd får beakta bidrag som familjen gått miste om på grund av att en gymnasieungdom som är 18 år gammal har haft ogiltig frånvaro från sin gymnasieutbildning.

Rättslig reglering m.m.

11. I 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) anges att den som inte själv kan tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

12. Av 7 kap. 1 § första stycket föräldrabalken framgår att föräldrar är underhållsskyldiga i relation till sina barn efter vad som är skäligt med hänsyn till barnets behov och föräldrarnas samlade ekonomiska förmåga. När föräldrarnas underhållsskyldighet bestäms ska hänsyn tas till barnets egna inkomster och tillgångar samt till barnets sociala förmåner under beaktande av vad som följer av föreskrifterna om dessa. Av andra stycket följer att underhållsskyldigheten består efter att barnet fyllt 18 år, dock längst till dess barnet fyller 21 år, under förutsättning att barnet går i skolan. Till skolgång räknas bl.a. studier i gymnasieskolan.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

13. Enligt förarbetena till 4 kap. 1 § socialtjänstlagen ligger i uttrycket ”inte själv kan tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt” att den enskilde måste utnyttja alla de möjligheter som normalt står honom eller henne till buds för att försörja sig. Det krävs bl.a. att den enskilde söker de bidrag som finns, såsom bostadsbidrag, studiebidrag och a-kasseersättning (prop. 2000/01:80 s. 93 f.).

14. En konsekvens av att någon underlåter att söka andra bidrag kan bli att den ersättning som skulle ha utgått räknas som en s.k. fiktiv inkomst vid biståndsbedömningen och att biståndet i motsvarande grad blir lägre, dvs. försörjningsstödet minskas med det belopp som den enskilde skulle ha fått om han eller hon hade beviljats de andra bidragen.

15. J.H. har ansökt om försörjningsstöd avseende sig själv och sin hemmavarande myndige son. Hon är underhållsskyldig för sonen eftersom han går i skola och inte har fyllt 21 år.

16. Högsta förvaltningsdomstolen gör, i likhet med nämnden, bedömningen att det är rimligt att, när en förälder som söker ekonomiskt bistånd är underhållsskyldig, som förutsättning för att bevilja en myndig gymnasieungdoms del av försörjningsstödet ställa krav på att ungdomen också deltar i gymnasieutbildningen på ett sådant sätt att de bidrag som förutsätter sådana studier kan betalas ut.

17. Det har inte kommit fram någon godtagbar förklaring till varför J.H:s son inte deltagit i sin utbildning i tillräckligt stor omfattning. Arbetsmarknads- och socialnämnden hade således fog för sitt beslut att vid prövningen av familjens rätt till bistånd ta upp de uteblivna studie- och bostadsbidragen som fiktiva inkomster. Kammarrättens och förvaltningsrättens domar ska därför upphävas och nämndens beslut fastställas.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen upphäver kammarrättens och förvaltningsrättens domar och fastställer Arbetsmarknads- och socialnämnden i Malmö kommuns beslut.

I avgörandet deltog justitieråden *Jermsten*, *Classon*, *Asp* (skiljaktig), *Jönsson* och *Medin* (skiljaktig). Föredragande var justitiesekreteraren Sanna Eriksson.

Justitieråden *Asp* och *Medin* var skiljaktiga och anförde följande.

Enligt vår mening ska överklagandet avslås och skälen från och med punkt 13 ha följande lydelse.

13. Försörjningsstöd enligt socialtjänstlagen är ett yttersta skyddsnät för den som inte själv kan tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt. Av regleringen följer att den enskilde måste utnyttja alla de möjligheter som står honom eller henne till buds för att försörja sig själv, vilket bl.a. innebär att den enskilde måste söka de bidrag som finns.

14. Ett barn är aldrig försörjningsskyldigt mot sina föräldrar, men det hindrar inte att förekomsten av tillgångar hos ett barn kan beaktas när det gäller barnets del av försörjningsstödet (jfr prop. 2000/01:80 s. 95). Det hindrar inte heller att studiebidrag som faktiskt utgår till ett barn beaktas vid bedömningen av behovet av försörjningsstöd. Vid bedömningen av en förälders rätt till försörjningsstöd ska vidare hemmavarande barn som föräldrarna inte är underhållsskyldiga för som utgångspunkt stå för sin del av hushållets gemensamma kostnader (se HFD 2020 ref. 40 punkterna 15 och 16).

15. J.H. har ansökt om försörjningsstöd avseende sig och sin son. Uppgifterna i ärendet ger inte underlag för bedömningen att sonens ogiltiga frånvaro innebär att hans skolgång inte längre pågår. J.H. är följaktligen underhållsskyldig för sonen och han ska därför betraktas som ett barn ingående i hushållet.

16. Sonen är myndig och möjligheterna för J.H. att styra över hans närvaro i skolan är mycket små. J.H. kan därför inte anses ha haft möjlighet att tillgodose sina behov genom att tillse att sonen uppvisar sådan närvaro som krävs för att studiebidrag ska utbetalas. Något utrymme för att räkna med de uteblivna studie- och bostadsbidragen som fiktiva inkomster har därför inte funnits. Bedömningen kan utfalla annorlunda om det framgår att föräldern har bidragit till den ogiltiga frånvaron, t.ex. genom att kräva att den studerande utför sysslor som förutsätter ogiltig frånvaro.

17. Överklagandet ska mot denna bakgrund avslås.

Förvaltningsrätten i Malmö (2022-04-28, Petré):

Av utredningen i målet framgår att något studiebidrag för J.H:s son inte betalats ut för maj månad 2021. Såväl ett belopp för det uteblivna studiebidraget som belopp för utebliven ersättning i form av bostadsbidrag och underhållsstöd har av nämnden tagits upp som fiktiva inkomster i nämndens biståndsberäkning för aktuell period vilket påverkat det framräknade underskottet för perioden.

Frågan i målet är om nämnden haft fog för att ta upp de nämnda beloppen som inkomster eller om beräkningen bör ändras i någon del och föranleda att ytterligare ekonomiskt bistånd ska beviljas för perioden.

Beaktat vad som framgår av ovan redovisad praxis från kammarrätterna¹ anser förvaltningsrätten att nämnden inte har haft fog för att i den ekonomiska beräkningen reducera J.H:s ekonomiska bistånd för

¹ Under rubriken ”Tillämpliga bestämmelser m.m.” hänvisar förvaltningsrätten till Kammarrätten i Göteborgs avgöranden den 18 februari 2010 i mål nr 5108-09 och den 22 november 2013 i mål nr 3215-13 samt den 24 april 2019 i mål nr 5946-18 (red. anm.).

bidrag som uteblivit till följd av sonens höga frånvaro från sina gymnasiestudier. Att studiebidrag och bostadsbidrag dragits in på grund av sonens bristande närvaro vid undervisningen är enligt förvaltningsrätten inte detsamma som att J.H. själv orsakat att utbetalningarna av bidragen uteblivit.

Gällande det som inkomst upptagna beloppet avseende underhållsstöd framkommer i utredningen att J.H:s son vid tiden för det överklagade beslutet ännu inte hade fått något besked från Försäkringskassan gällande sin ansökan om förlängt underhållsstöd. Annat än att nämnden haft fog för att ta upp beloppet som fiktiv inkomst för aktuell period har således inte framkommit.

Överklagandet ska därmed delvis bifallas på så sätt att J.H. är berättigad till ytterligare ekonomiskt bistånd för maj 2021 med totalt 4 650 kr, vilket motsvarar uteblivet studiebidrag om 1 250 kr och uteblivet bostadsbidrag om 3 400 kr.

– Förvaltningsrätten bifaller överklagandet på så sätt att J.H. förklaras berättigad till ekonomiskt bistånd med ytterligare 4 650 kr avseende maj månad 2021.

Kammarrätten i Göteborg (2022-10-21, Almqvist, Berglund och Nakus):

Det avgörande för rätten till bistånd i form av försörjningsstöd för en förälder med hemmavarande barn i åldern 18–20 år är huruvida föräldern är underhållsskyldig för barnet. Om föräldern inte är underhållsskyldig, så har han eller hon inte någon rätt till försörjningsstöd för kostnader som avser barnets försörjning. I en sådan situation ankommer det på det vuxna barnet att själv ansöka om försörjningsstöd för det fall han eller hon anser att det finns ett behov av sådant stöd. Om föräldern däremot är underhållsskyldig för barnet, så ska föräldrarnas försörjningsansvar för barnet beaktas vid bedömningen av rätten till försörjningsstöd.

I förhållande till ett barn som har fyllt 18 år har föräldrarna en underhållsskyldighet om barnet studerar på t.ex. gymnasiet. Denna skyldighet gäller under den tid som skolgången pågår, dock som längst till dess att barnet fyller 21 år (se 7 kap. 1 § föräldrabalken).

Underhållsskyldigheten innebär att föräldrarna ska svara för underhåll åt barnet efter vad som är skäligt med hänsyn till barnets behov och föräldrarnas samlade ekonomiska förmåga. När föräldrarnas underhållsskyldighet bestäms ska hänsyn tas till barnets egna inkomster och tillgångar samt till barnets sociala förmåner under beaktande av vad som följer av föreskrifterna för dessa (se 7 kap. 1 § föräldrabalken).

Som framgår av J.H:s ansökan om försörjningsstöd den 25 april 2021 har hon angett att hon har ett hemmavarande barn för vilket hon är underhållsskyldig och att hon har behov av försörjningsstöd för de kostnader som hänför sig till underhållsskyldigheten. Det framgår därutöver av arbetsmarknads- och socialnämndens normberäkning för maj 2021 och beslut den 5 maj 2021 att nämnden godtagit att J.H. är underhållsskyldig för det hemmavarande barnet. Nämnden får därmed också antas ha godtagit att det hemmavarande barnets skolgång pågick i den mening som avses i 7 kap. 1 § föräldrabalken. I målet är dock inte ifrågasatt att nämnden förfarit korrekt när den beaktat ett underhållsstöd som en fiktiv inkomst för den aktuella månaden. Frågan blir därmed sammanfattnings-

vis om barnets skolfrånvaro, som påverkat utbetalningen av barnets studiebidrag och J.H:s bostadsbidrag, ska leda till att J.H:s försörjningsstöd reduceras genom att nämnda bidrag beaktas som fiktiva inkomster vid normberäkningen.

Tanken med regelverket om bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen är att vara ett yttersta skyddsnet i välfärdssystemet och att det ska träda in för att tillfälligt lösa enskildas försörjningsproblem när försörjningen inte kan tillgodoses på något annat sätt. Samtidigt är det i första hand den enskilde som ansvarar för att planera och vidta nödvändiga åtgärder för sin försörjning och för försörjningen för de barn den enskilde ansvarar för (se prop. 2000/01:80 s. 93–94). Det finns dock inget i förevarande mål som tyder på att J.H. brustit i sitt förstahandsansvar för sin och barnets försörjning. Att det hemmavarande barnets frånvaro från skolan fått konsekvenser för studiebidraget och bostadsbidraget får därmed inte någon självständig betydelse vid bedömningen av J.H:s rätt till det försörjningsstöd hon ansökt om. Kammarrätten anser därför i likhet med förvaltningsrätten att arbetsmarknads- och socialnämnden inte haft rätt att vid normberäkningen för maj 2021 som en fiktiv inkomst beakta det studiebidrag och bostadsbidrag som inte betalats ut. Överklagandet ska därför avslås.

– Kammarrätten avslår överklagandet.